

Denana Buturović (1934-2012)

U subotu, 28. januara 2012., oko 20 sati, dobio sam sms poruku od Lade: „Mirsade, tužna vijest. Moja majka Denana Buturović umrla je jutros u 05:20 sati. Vama sam mislila javiti prije, dok je bila bolesna, ali nadala sam se boljem.“ Na ovu konsternaciju, kao dodatno opterećenje, ‘svalila’ se i moja spriječenost da prisustvujem dženazi, dva dana poslije, u ponedjeljak, 30. januara 2012.

Znači, bila je bolesna posljednjih mjeseci...

Imao sam privilegiju da posljednjih nekoliko godina često razgovaram sa Denanom, putem telefona. Znala je zvati u različitim prigodama – povodom izlaska iz štampe Ladine knjige *Treptaj žanra*, ili povodom novog izdanja njene knjige o Morićima, povodom rada na drugom izdanju *Bosanskomuslimanske epike...*, rada na pripremi pjesama Omera Zagorca i slično – ali uvijek bi to bio polusatni, ili čak i duži razgovor, u kome bismo se dotakli različitih tema iz struke. Zapravo, ona je više govorila, a ja sam, uglavnom, slušao. Iznosila je svoja zapažanja, ideje, sudove o određenim problemima, ponekad pitala za moje mišljenje – i uglavnom su to bile stručne opservacije na određene teme iz usmene književnosti.

Govorila je o stvarima koje radi ili ima namjeru raditi, dakle radila je do posljednjeg dana. Nisam upoznat sa detaljima njene bolesti, ne znam koliko dugo je bila spriječena da bdi nad svojim rukopisima, ali znam da nije bila potpuno zdrava ni prije, da su je razne bolesti i životne nevolje sustizale, pa je

opet radila na velikim projektima, za koje je bila potrebna velika energija. Radila je više stvari istovremeno: na drugom izdanju studije *Morići*, pa kada je to apsolvirala na drugom izdanju *Bosanskomuslimanske epike...*, a istovremeno i na svom dugogodišnjem, čak višedecenijskom, projektu – pjesmama koje je sakupila i zabilježila od pjevača Omera Zagorca. Znajući njenu ozbiljnost, sa kojom je, recimo, priredila i istražila Hörmannovu zbirku, bio sam ubijeđen da to izdanje Zagorčevih pjesama mora sadržavati sve neophodne filološke elemente.

Samo pedantni i odgovorni znanstvenici, oni koji su svjesni šta znači vrijeme u nauci, usuđuju se i odlučuju na ponovljena, redigirana i dopunjena, izdanja svojih prethodno objavljenih djela. Studija *Morići – smisao sjećanja i pamćenja* objavljena je 2009. godine kao obnovljeno i dopunjeno izdanje prethodne studije *Morići – od stvarnosti do usmene predaje* (1983). Kada se prvi put pojavila knjiga o junacima naše poznate balade, izazvala je veliko interesiranje. Autorica je već u naslovu trasirala put svoga bavljenja ovom temom – junake i događaje opjevane u baladi smjestiti u određeni književni i historijski kontekst. Trebalo je, stoga, istražiti sve segmente vezane za samu baladu, njen nastanak i usmeno trajanje, sve segmente vezane za brojne varijante iste balade, kako cjelovite tako i one fragmentarno sačuvane, doći do drugih pjesama kao i brojnih predaja na istu temu. S druge strane, u historijsku zbilju autorica je ulazila kroz obimnu građu, različita dokumenta pohranjena u brojnim arhivima. Priloženi notni zapis pjesme uradila je Dunja Rihtman-Šotrić, prema snimku koji je napravila sama autorica, a u izvedbi Igbala Ljuce.

U drugom izdanju knjige (2009) Đenana Buturović je djelimično odustala od metodološkog polazišta da junaci i događaji opjevani u pjesmi moraju imati svoje uporište u historijskoj zbilji, da su to, zapravo, dvije različite zbilje koje su uvjetovane jedna drugom. U podnaslovu obnovljenog izdanja stoji *Smisao sjećanja i pamćenja*, a dodatna elaboracija se donosi u posljednjem poglavlju *Fotografijom do isprekidanih sjećanja*, u kome se insistira na razlikovanju dvaju važnih kulturnohistorijskih pojmova ‘pamćenje’ i ‘sjećanje’. Sami pojmovi donekle reminisciraju prethodne – sjećanje odgovara pojmu stvarnost, a pamćenje pojmu usmena predaja – ali se oni više ne uzimaju opozitno, kao njihovi prethodni parnjaci, već kompozitno, kao pojmovi koji su sada na istim stranama, ali i pojmovi koji se, zapravo, kvalitativno razlikuju, u smislu da sjećanje na stvarnost kvalitativno prelazi u pamćenje usmene predaje. Drugo izdanje je, dakle, dodatno obogaćeno čitavim nizom fotografija za baladu važnih lokaliteta i ličnosti koje se dovode u vezu sa porodicom Morić.

Knjiga *Bosanskomuslimanska usmena epika* važna je prvenstveno zbog toga što se u domaćoj znanstvenoj i akademskoj zajednici istovremeno etabliraju dva naziva – bosanska i muslimanska – za epiku koja je, kao uostalom i pisana književnost, bila svrstavana u srpsku ili hrvatsku. Buturović, zapravo, samo slijedi nazivlje korišteno još krajem XIX i početkom XX stoljeća od strane značajnih sakupljača bošnjačke epike – Koste Hörmanna, Luke Marjanovića i Milmana Parryja – kojima, generalno, pripadaju velike zasluge za afirmaciju spomenutih naziva. Druga značajka knjige je u već ranije prepoznatoj studioznosti autorice: u temeljitom istraživanju pisanih spomenika o postojanju epske tradicije u najdubljoj prošlosti, pa do svih, baš *svih*, više ili manje značajnih zbirki, među kojima su i one najznačajnije. Zatim se, ništa manje studiozno, autorica bavi svim stručnim radovima o bošnjačkoj epici, što je, zasigurno, najbolji stručni rad te vrste. Središnji dio knjige posvećen je fenomenu bošnjačke epike, odnosno, epskim pjesmama, temama i junacima. Buturović vješto koristi Braunove i Schmausove tematske klasifikacije, ali ih i upotpunjava, insistirajući na multipojavnosti i, istovremeno, suponirajući Schmausovom svođenju cjelokupne epike na krajišku, svojim pristupom o postojanju više tipova bošnjačke epike. Puno truda i energije utrošeno je i u poglavlje o junaku Aliji Đerzelezu. Krećući se između već tada brojnih radova o historijskoj utemeljenosti lika, autorica nudi, na temelju nekih novih dokumenata, potpuniju sliku o ovom znamenitom junaku. U razgovorima o novom izdanju ove knjige Đenana je željela uključiti i nove spoznaje do kojih je dolazila istražujući pjesme Omera Zagorca, ali i pjesme iz još uvijek neistražene Parryjeve zbirke.

Studija sa kojom je Đenana ušla u znanstvene krugove pojavila se još davne 1966. godine, a nastala je, upravo, kao rezultat priređivanja za novo izdanje Hörmannove zbirke (*Studija o Hörmannovoj zbirci*). Ovom studijom autorica kao da je željela doći do svih onih informacija za koje smo bili uskraćeni sa pojavom Hörmannove zbirke: informacija o pjevačima od kojih su zapisivane pjesme, o krajevima i predjelima iz kojih su dolazili pjevači i njihove pjesme. Uz te, ponuđene su i one koje su nastale kao rezultat analize pjesama, informacije o pjesmama i temama, o junacima i pričama. Kao rezultat bavljenja Hörmannovom zbirkom pojavila se i knjiga sa pjesmama koje nisu bile uvrštene u zbirku i, ovaj put, sa svim potrebnim podacima o samim pjesmama.

Osim ovih, Đenana Buturović je objavila čitav niz drugih radova po raznim časopisima u Bosni i Hercegovini i inostranstvu. Učesnica je i brojnih eminentnih skupova u inostranstvu na kojima je prezentirala svoje radove. U tim radovima doticala se pitanja, uglavnom, vezanih za bošnjačku epiku, ali i dru-

ge oblasti bošnjačke usmene književnosti: pitanja drugih junaka, poput Tale, Muje i Halila Hrnjice, zatim, posebice pitanja krajiških junaka i krajiškog identiteta.

Ništa manje važnim ne može se smatrati uređivački rad Đenane Buturović. Pored već spomenute Hörmannove zbirke, koju je, uzgred rečeno, za svako novo izdanje upotpunjavala novim spoznajama (bila su dva ponovljena izdanja njenom rukom priređivana: 1976. i 1990), pjesama neuvrštenih u Hörmannovu zbirku (1966), uredila je monografiju *Epska narodna tradicija muslimana BiH od početka 16. vijeka do pojave zbirke Koste Hörmanna* (1972-1973), hrestomatiju "Narodna književnost", *Bosanskohercegovačka književna hrestomatija* (u koautorstvu sa Hatidžom Krnjević i Ljubomirom Zukovićem, 1972), *Narodnu književnost Srba, Hrvata, Muslimana i Crnogoraca* (sa Vlajkom Palavestrom, 1974), antologiju *Usmena epika Bošnjaka* (1995), *Od Đerzelez Alije do Tala Ličanina* (1996), *Antologiju bošnjačke usmene epike* (1997), *Djevojka ptica zlatna perja* (antologija usmene priče u BiH, sa Ladom Buturović, 1997), *Bošnjačka književnost u književnoj kritici, usmena književnost*, knjiga II (koautor Munib Maglajlić, 1998), *Antologiju bošnjačkih lirskonarativnih pjesama – balade i romanse* (koautor Lada Buturović, 2000), *Narodne pjesme Bošnjaka*, izbor iz zbirke Koste Hörmanna (2001)

Dobitnica je i nekoliko značajnih nagrada i priznanja za svoj rad: Nagrada "Svjetlosti" 1977, Nagrada "Veselin Masleša" za nauku 1980, Šestoaprilska nagrada 1986, Orden zasluga za narod sa srebrenim zracima 1988. Sedam godina bila je na čelu Zemaljskog muzeja (1996-2003), a nekoliko semestara držala je i predavanja iz usmene književnosti na Mostarskom univerzitetu „Džemal Bijedić“.

Bila je zasigurno najbolji poznavalac usmene epike Bošnjaka, jedan od najboljih poznavalaca usmene književnosti uopće, bila je znanstvenica sa međunarodnom reputacijom, čiji su radovi citirani u Bosni i Hercegovini i izvan njenih granica. Bila je znanstvenica staroga kova, a to znači da je sve čega se dotakla – dovodila do znanstvene dovršenosti. Nije voljela proizvoljnost ni voluntarizam, imala je, prije svega, pošten odnos prema znanosti i činjenicama. Bojim se da je ovu osobinu odnijela zajedno sa sobom, imamo li više takvih u znanosti danas?

Uostalom, dometi se, svaki, pa i znanstveni, mjere po onome što ostaje. Može li se, stoga, zamisliti naša znanost o usmenoj književnosti bez knjiga koje je za sobom ostavila Đenana Buturović? Ne samo da ne može sada nego neće moći ni ubuduće.

Želim da vjerujem da je svjetski slavljena naša epika u Đenani Buturović imala adekvatnog sagovornika. Samo, ko će se naći da dovrši priču o Omeru Zagorcu? Neko će, ipak, morati kako bi se još jednom pokazalo (poslije Đafera Kajića iz Drežnice i Čolakovićevog Murata Kurtagića iz Rožaja) da je bošnjačka epika poslije Međedovića nastavila da traje, u svom najboljem obliku, sve do kraja XX stoljeća. Da je poživjela – Đenana Buturović bi to dokazala.

Mirsad Kunić